

62

EL - DŽUMU'A / PETAK
OBJAVLJENA U MEDINI, IMA 11 AJETA

Od Ibn-Abbasa i Ebu-Hurejrea, r.a., prenosi se slijedeće: (429) "Allahov Poslanik, s.a.v.s., na džumi namazu učio bi suru El-Džumu' a i El-Munafikun." (Muslim u svom Sahihu)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ①
 هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ
 وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ②
 وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلَيْقُ بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ③ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ
 يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ④

U ime Allaha, Svemilosnog, Milostivog!

"Allaha slavi (i veliča) ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji, Vladara, Svetoga, Silnoga, Mudroga."/1/ "On je neukima poslao Poslanika, jednog između njih, da im ajete Njegove kazuje i da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitoj zabludi", /2/ "I drugima koji im se još nisu priključili, On je Silni i Mudri."/3/ "To je Allahova milost koju On daje onome kome hoće - a u Allaha je milost velika."/4/

Uzvišeni saopćava da Ga slavi i veliča sve što je na nebesima i na Zemlji, tj. sva Njegova stvorenja bila obdarena govorom ili ne, kao što Allah, dž.š., kaže:

"I ne postoji ništa što Ga ne veliča, hvaleći Ga" (17:44), a potom nastavlja: **"Vladara, Svetoga"**, tj. vladara nebesa i Zemlje, Koji upravlja njima Svojom odredbom, a On je svet, tj. čist od svih nedostataka, odnosno obilježen svim svojstvima savršenstva

"Silnoga, Mudroga". Više puta su komentirana ova Allahova prelijepa imena.

"On je neukima poslao Poslanika, jednog između njih." Neuki su Arapi, a spominjanje samo njih kao neukih ne znači da to mogu biti i ostali

narodi. Međutim, dobročinstvo ukazano njima veće je i izražajnije, kao što Allah, dž.š., kaže:

"Kur'an je, zaista, opomena i tebi i narodu tvome", (43:44) a on je, također, opomena i onima koji su primili poruku, ili kao što su Allahove, dž.š., riječi: **"I opominji rodbinu svoju najbližu." (26:214)** Ovi i slični ajeti ne proturječe Allahovim, dž.š., rječima:

"Reci: 'O ljudi, ja sam svima vama Allahov Poslanik'" (7:158) i drugim ajetima koji ukazuju na općenitost poslanstva Muhammeda, s.a.v.s., svim ljudima, različitih rasa sve do Sudnjeg dana. Međutim, to je već ranije u suri "El-A'raf" komentirano ajetima i vjerodostojnim hadisima.¹ Ovaj je ajet potvrda uslišavanja dove Ibrahima, a.s.:

"Gospodaru naš, pošalji im poslanika, jednog od njih, koji će im ajete Tvoje kazivati i Knjizi ih i mudrosti učiti i očistiti ih, jer Ti si, uistinu, Silan i Mudar." (2:129) Allah, dž.š., poslao ga je, a Njemu pripada hvala i dobročinstvo, u trenutku prekida dolaska poslanika i gubljenja pravog puta, pa je potreba za njegovim poslanjem postala nasušna i zbog toga Allah, dž.š., kaže:

"On je neukima poslao poslanika, jednog između njih, da im ajete Njegove kazuje i da ih očisti i da ih Knjizi i mudrosti nauči, jer su prije bili u očitoj zabludi." To je stoga što su se Arapi pridržavali vjere Ibrahima, a.s., pa su je izobličili, i ispremetali, izmijenili i suprotstavili se njenim nazorima, pa su Allahovu jednoću zamijenili idolopoklonstvom, a čvrsto vjerovanje - sumnjanjem. Uveli su nove običaje koje Allah, dž.š., nije dozvolio, kao što su učinili sljedbenici Knjige koji su izmijenili objave njima date, izobličili ih i na svoj način tumačili, pa je Allah, dž.š., poslao Muhammeda, s.a.v.s., sa veličanstvenim, savršenim i sveobuhvatnim zakonodavstvom pozivajući sve ljude onome što će ih približiti Džennetu i udaljiti od vatre,

"...i drugima koji im se još nisu priključili. On je Silni i Mudri." Navodi Imam Ebu-Abdullah el-Buhari, r.a., riječi Ebu-Hurejrea, r.a.: (430) "Sjedili smo kod Vjerovjesnika, s.a.v.s., kada mu je objavljena sura "El-Džumu' a" i, između ostalih, ajet:

"I drugima koji im se još nisu priključili", pa mi pitamo: 'Ko su oni, Allahov Poslanice?' On im se nije obratio dok mu pitanje nije tri puta postavljeno. Među nama je bio Selman el-Farisi, pa Poslanik, s.a.v.s., stavi svoju ruku na Selmana el-Farisija i reče: 'Da je iman kod zvijezde Danice, dohvatili bi ga neki', ili je rekao: 'Dohvato bi ga neko od ovih.'" (Prenose ga, također, Muslim, Et-Tirmizi, En-Nesai, Ibn Ebi-Hatim, Ibn-Džerir u različitim verzijama, a svi od Ebu-Hurejrea.) Ovaj hadis je argument da je predmetna sura - medinska, te da je poslanstvo Muhammeda, s.a.v.s., općenitog karaktera, tj. svim ljudima. Iz tog razloga pisao je pisma Perzijancima, Rimljanima i

⁺ Objavljena nakon sure "Es-Saff".

¹ Vidi 158. ajet sure El-A'raf.

drugim narodima pozivajući ih Allahu, dž.š. Mudžahid i drugi o Allahovim, dž.š., riječima: **"I drugima koji im se još nisu priključili"**, kažu da se odnose na Arape, odnosno pripadnike svih naroda koji nisu Arapi, a koji smatraju istinoljubivim Vjerovjesnika, s.a.v.s.

"On je Silni i Mudri", tj. On je moćan i mudar u donošenju propisa i odredbi svega postojećeg.

مَثَلُ الَّذِينَ حَمَلُوا التَّوْرَةَ ثُمَّ
لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
اللَّهُ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ
أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَتَّعُوا بِالْمَوْتِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦﴾
وَلَا تَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمْتُمْ يَدَيْهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٧﴾ قُلْ إِنْ
الْمَوْتُ لِلَّذِي تَفْرُونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلْقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عِلْمِ الْغَيْبِ
وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

"Primjer onih kojima je Tevrat u breme dat, pa ga potom ne nose, slični su magarcu koji knjige nosi. O kako su loši oni koji poriču Allahove ajete! A Allah neće ukazati na pravi put narodu nasilničkom. "/5/ "Reci: 'O jevreji, ako tvrdite da ste vi od svih ljudi jedini Allahovi miljenici, onda smrt poželite, ako istinu govorite.' "/6/ " A zbog onoga što ruke njihove čine neće je nikad poželjeti, Allah dobro zna nasilnike. "/7/ " Reci: 'Smrt od koje bježite zaista će vas stići. Zatim ćete Onome, Koji poznaje i nevidljivi i vidljivi svijet, vraćeni biti i On će vas, o onom što ste radili, obavijestiti.' "/8/

Koreći jevreje kojima je dat Tevrat i koji su ga prihvatili da bi ga u praksu provodili, a zatim to nisu učinili, Allah, dž.š., kaže da su oni poput magarca koji knjige nosi, tj. ako on knjige nosi ne znajući što je u njima, on ih samo fizički nosi ne znajući na što ga one obavezuju. Isti je slučaj sa jevrejima u njihovu prihvatanju Tevrata, koji im je objavljen. Oni su čuvali njegove riječi, ali ih nisu razumijevali, niti rade po njegovim zahtjevima, čak su ih izmijenili i izobličili, i tumače ih po svom nahodanju. Oni su u lošijem položaju od magarca, jer magarac nema moći rasuđivanja, a oni je imaju, ali je ne koriste. Zbog toga u drugom ajetu Svevišnji kaže:

"Oni su kao stoka, čak i gori, oni su zaista nemarni." (7:179) U ovom kontekstu Allah, dž. š., kaže:

"O kako su loši oni koji poriču Allahove ajete! A Allah neće ukazati na pravi put narodu nasilničkom." Imam Ahmed prenosi da je Ibn-Abbas rekao: "Kazao je Allahov Poslanik, s.a.v.s.:

(431) 'Ko petkom priča dok imam drži hutbu, sličan je magarcu koji knjige nosi, a onaj koji mu kaže: 'Šuti! Nema džume.'" Potom Allah, dž.š., insistira:

"Reci: 'O jevreji, ako tvrdite da ste vi od svih ljudi jedini Allahovi miljenici, onda smrt poželite, ako istinu govorite'", tj. ako tvrdite da ste vi, a ne Muhammed, a.s., i njegovi ashabi na pravom putu, prizovite smrt na onog ko je u zabludi od ove dvije grupacije ako mislite da ste u pravu. Dalje Allah, dž.š., kazuje:

"A zbog onoga što ruke njihove čine neće je nikad poželjeti", tj. zbog bestidnosti, nasilja i neverstva koje su počinili.

"Allah dobro zna nasilnike." Ranije u suri "El-Bekare" komentirano je ovo proklinjanje jevreja², u suri "Ali-Imran" prokletstvo kršćana³, a u suri "Merjem" kletva idolopoklonika.⁴ Imam Ahmed prenosi od Ibn-Abbasa da je rekao: (432) "Ebu Džehl, Allah ga prokleo, govorio je: 'Ako kod Kabe vidim Muhammeda, ja ću ga, zbilja, dokrajčiti, vrat ću mu slomiti', pa Poslanik, s.a.v.s., na ovo reče: 'Da je to učinio, melec bi ga osobno ščepali, a da jevreji istinski zažele smrt, pomrli bi i vidjeli bi svoja mjesta u Vatri. Ako bi napustili svoje domove, oni koji su zazivali prokletstvo na Allahovog Poslanika, s.a.v.s., vratili bi se ne našavši ni imovine, ni porodice.'" Hadis, također, prenose, El-Buhari, Et-Tirmizi, En-Nesai.

Allahove, dž.š., riječi:

"Reci: 'Smrt od koje bježite zaista će vas stići. Zatim ćete Onome, Koji poznaje i nevidljivi i vidljivi svijet, vraćeni biti, i On će vas o onom što ste radili obavijestiti'", u smislu su onih spomenutih u suri "En-Nisa":

"Ma gdje bili, stići će vas smrt, pa ma bili i u visokim kulama." (4:78)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُورِيَ
لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ
خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي
الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾

"O vjernici, kad se u petak na namaz pozove, požurite ka spominjanju Allaha, i kupoprodaju ostavite, to vam je bolje, neka znate!" /9/ " A kad se molitva obavi, onda se po zemlji razidite i Allahovu blagodat tražite i Allaha mnogo spominjite, da biste postigli što želite." /10/

² Vidi komentar 94-95. ajeta sure "El-Bekare", I svezak.

³ Pogledaj 61. ajet sure "Ali Imran", I svezak.

⁴ Obrati se na 75. ajet sure Merjem, III svezak.

Petak je u arapskom jeziku nazvan džumu'a, jer je on deriviran iz izraza džem' (spajanje, sabiranje, sakupljanje). Sljedbenici islama na taj se dan sastaju jednom sedmično u velikim džamijama. To je šesti dan, kada je Allah, dž.š., upotpunio stvaranje svega stvorenog. U njemu je stvoren Adem, u njemu je uveden u Džennet, u njemu je izveden iz njega i u tom danu će nastupiti Sudnji dan. U tom danu je jedan sat, ako tačno u njemu pravovjerni rob zatraži od Allaha, dž.š., nešto korisno, Allah će mu dati, kao što se to jasno i pouzdano navodi u vjerodostojnim hadisima. U starom arapskom jeziku ovaj dan je nazvan sintagmom.

Pouzdanost je utvrđeno da je narodima prije nas, također, bilo naređeno uvažavanje ovog dana, ali su ga zanemarili. Muslim u svom Sahihu navodi: (433) "Ušćuvao je Allah, dž.š., petak od naroda koji su bili prije nas. Tako su jevreji odabrali subotu, kršćani nedjelju, te je Allah, dž.š., doveo nas i ukazao nam da poštujemo petak. Pa je učinio da redosljed bude: petak, subota i nedjelja. Na isti način kako subota i nedjelja prate petak, i oni će na Sudnjem danu dolaziti iza nas. Mi smo posljednji na ovom svijetu, a prvi na Sudnjem danu, i nama će presuditi prije svih ostalih." (Navodi ga i Buhari, obojica od Ebu-Hurejrea.)

Allah, dž.š., naredio je pravovjernima da se u ovom danu sakupe radi ibadeta riječima:

"O vjernici, kad se u petak na namaz pozovete, kupoprodaju ostavite i požurite ka spominjanju Allaha, to vam je bolje, neka znate!", tj. imajte namjeru, odluku i budite pripravnici za odlazak na džumu, kao što je Allah, Uzvišeni rekao:

"A onaj koji želi drugi svijet i trudi se da ga zasluži, a vjernik je..." (17:19) Ovdje se naravno nije mislilo na žurno hitanje na džuma-namaz, jer je ono zabranjeno na osnovu hadisa koji su zabilježeni u sahihima: Ebu Hurejre prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: (434) "Kada čujete ikamet, pođite na namaz i pazite da budete smireni i dostojanstveni. Nemojte žurno ići, dio namaza na koji stignete nastavite klanjati, a propuštene dijelove naklanjajte!" U gornjem ajetu mislilo se na uobičajeno hodaње, a ne žurenje. Abdurrezak prenosi da je Ebu-Hurejre, r.a., rekao: "Riječi su Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: "Kada se uspostavi namaz, ne trčite na njega, nego uobičajeno hodite. Budite smireni i dostojanstveni; što ste propustili, naklanjajte!"

Lijepo je da se onaj ko ide na džuma-namaz, okupa prije odlaska, na osnovu vjerodostojna predanja, koje se od Ebu-Hurejrea i Ebu-Seida, r.a., bilježi u oba Sahiha: "Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao je: (436) "Kada neko od vas pođe na džumu, neka se okupa." Imam Ahmed citira Evsa ibn Evsa es-Sekafija da je rekao: (437) "Čuo sam Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako kaže: 'Ko se očisti i okupa u petak, rano ustane i među prvima dođe, pješke, a ne na jahalici, blizu imama i sasluša ga, a sam riječ ne progovori- za svaki će korak imati nagradu kao što se ima od godine

dana dobrovoljnog posta i namaza." Ovaj je hadis u različitim verzijama i terminima, a sve ih navode autori četiri sunena, a Et-Tirmizi ga smatra hasenom.

Ebu-Hurejre, r.a., kaže: "Resulullah, s.a.v.s., rekao je: (438) 'Ko se petkom okupa kao kad se okupa od džunupluka, zatim ode u džamiju u prvom sahatu⁵, kao da je za kurban zaklao devu; ko ode u drugom sahatu, kao da je za kurban zaklao kravu; ko ode u trećem sahatu, kao da je za kurban zaklao rogatog ovna, u četvrtom sahatu, kao da je zaklao kokošku, a u petom sahatu, kao da je od sebe darovao jaje. Kada imam iziđe na minber, melec dođu da bi saslušali hutbu." (Buharija i Muslim) Pohvalno je obući najljepšu odjeću, namirisati se, očistiti zube i šutjeti slušajući hatiba, nikoga ne uznemiravajući. Ako sve to ispoštuje i obavi džuma-namaz, njegov je namaz iskup za grijeha koje je počinio između dvije džume.

"Kad se u petak na namaz pozovete, kupoprodaju ostavite i požurite ka spominjanju Allaha." Pod pozivom se misli na drugi ezan, koji bi se učio kada bi se Allahov Poslanik, s.a.v.s., popeo i sjeo na minber, i na ovaj se ezan misli kada se kaže da je poslije njega zabranjena kupoprodaja. Prvi ezan, koji je dodao zapovjednik pravovjernih Osman ibn Affan, r.a., uspostavljen je radi velikog broja klanjača. Konsenzusom islamskih znanstvenika, r.a., utvrđeno je da je kupoprodaja zabranjena nakon drugog ezana. Međutim, razišli su se u tome da li je ispravno ako se radi o darivanju ili ne, na dva različita stava. Vanjski smisao ajeta ističe da je to zabranjeno, kao što je utvrđeno i u šerijatskopavnim djelima. Dužni su prisustvovati džumi slobodni muškarci, ali ne robovi, žene i djeca. Opravdan je izostanak putniku, bolesniku, njegovateljima bolesnika i drugima koji imaju slične isprike, a što je, također, razrađeno u šerijatskopavnim djelima.

"To vam je bolje, neka znate!", tj. napuštanje kupoprodaje; i dolazak na slušanje hutbe i obavljanje namaza, bolje vam je na oba svijeta. **"A kada se namaz obavi..."**, tj. kada se završi:

"...onda se po Zemlji razidite i Allahovu blagodat tražite."⁶ Nakon što im je zabranjeno poslovanje poslije ezana i naređeno sastajanje pri obavljanju namaza, dozvoljava im se po njegovu završetku razilaženje po Zemlji i traženje Allahovih blagodati.

"...i Allaha mnogo spominjite, da biste postigli što želite." Tj. za vrijeme kupoprodaje, uzimanja i davanja, Allaha mnogo spominjete i neka vas ovaj svijet ne odvrati od onoga što će vam koristiti na ahiretu. U ovom smislu navodi se hadis: (439) "Ko uđe na jednu od pijaca sa riječima: 'Nema boga osim

⁵ Tj. radi obavljanja džuma-namaza

⁶ Ovo je argument da nema zakonskog uporišta za obavljanje bilo kojeg farz-namaza nakon džume, izuzev ikindije. O tome imamo studiju pod naslovom: "Zakonsko uporište obavljanja namaza nakon džume".

Allaha, Jedinoga, On suparnika nema. Sva vlast i hvala Njemu pripada, On je Svemoćan', Allah će mu upisati na hiljadu hiljada dobrih djela, a izbrisat će mu hiljadu hiljada loših djela."

وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ هَمَّوْا أَنْفُسَهُمْ إِلَيْهَا وَتَرَكَوْكَ قَائِمًا قُلْ مَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهِوَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾

"Ali kad oni kakvu robu trgovačku ili zabavu ugledaju, pohrle joj i tebe ostave sama da stojiš. Reci: 'Ono što je u Allaha bolje je i od zabave i od trgovine.' A Allah najbolju opskrbu daje."/11/

Allah, Uzvišeni, grdi zbog udaljavanja sa hutbe petkom, radi trgovačke robe koja je u tom trenutku stigla u Medinu, pa Allah, dž.š., kaže:

"Ali kad oni kakvu robu trgovačku ili zabavu ugledaju, pohrle joj i tebe ostave sama da stojiš", tj. na minberu da hutbu držiš. Imam Ahmed bilježi da je Džabir rekao: (440) "Jednom prilikom dok je Allahov Poslanik, s.a.v.s., držao hutbu, stigao je karavan u Medinu pa su ljudi izišli iz džamije, a samo je njih dvanaest ostalo, pa je objavljeno:

'Ali kad oni kakvu robu trgovačku ili zabavu ugledaju, pohrle joj...' (Buhari i Muslim)

Hafiz Ebu-Ali prenosi od Džabira ibn Abdullaha da je rekao: (441) "Dok je Vjerovjesnik, s.a.v.s., držao hutbu petkom, stigao je karavan u Medinu pa su ashabi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., požurili prema njemu, tako da je sa Resulullahom, s.a.v.s., ostalo svega dvanaest osoba; tada Allahov Poslanik, s.a.v.s., reče: 'Tako mi Onog u Čijoj je ruci moj život, da ste ih slijedili i da niko nije ostao, vatra bi vas uništila.'" Potom je objavljen ajet:

"Ali kad oni kakvu robu trgovačku ili zabavu ugledaju, pohrle joj i tebe ostave sama da stojiš." Dalje kaže da su među dvanaesticom koja su ostala sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., bili Ebu-Bekr i Omer, r.a. U Allahovim, dž.š., riječima: **"...i tebe ostave sama da stojiš"**, argument je za imamovo držanje hutbe petkom stojeći. Muslim u svom Sahihu navodi riječi Džabira b. Semure: (422) "Vjerovjesnik, s.a.v.s., držao bi dvije hutbe, između kojih bi sjeo, na kojima bi učio Kur'an i opominjao ljude." Međutim, ovdje stoji činjenica koju treba istaći. Kaže se da se ovaj slučaj desio kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., petkom prvo obavljao namaz, pa tek onda hutbu, kao što bilježi Ebu-David u djelu "El-Merasil" riječi Ibn-Hajjanove: 'Allahov Poslanik, s.a.v.s., petkom je klanjao namaz prije hutbe slično bajram-namazima.'

"Reci: 'Ono što je u Allaha'", tj. nagrade na ahiretu,

"...bolje je i od zabave i od trgovine. A Allah najbolju opskrbu daje", tj. onom ko se osloni na Njega i traži opskrbu u pravo vrijeme.

**Kraj sažetka komentara
sure El-Džumu'a,
a Allahu pripada hvala i dobročinstvo.
On upućuje i zaštitu daje.**